

Alles wat was: Hoe ga je om met afscheid?

tekst: Stine Jensen

illustraties: Marijke Klompmaker

Kluitman 2020 - € 18,99 - ISBN 978 90 206 2243 0

Groep
5-8 (NL)
Leerjaar
3-6 (B)
Trefwoorden
afcheid,
rouwproces

Afscheid nemen van een persoon, een dier, een plek, een situatie. Alle kinderen krijgen ermee te maken. Maar hoe ga je ermee om? Wat doe je als je iets of iemand mist? Of als iemand die jij kent verdriet heeft?

De dood is misschien wel de allergrootste vorm van afscheid. Hoe werkt het als iemand er niet meer is? Is doodgaan eng? En wat zegt doodgaan over het leven?

Alles wat was is een boek dat kinderen bewust maakt van hun gevoelens en hen stimuleert over die gevoelens na te denken. Het boek biedt tevens een handvat om met elkaar te praten over verdriet, verandering, troost en alles wat bij afscheid komt kijken. Afscheid nemen kan zwaar en moeilijk zijn, maar ook mooi. Want als je ergens afscheid van neemt, komt er ook weer ruimte voor iets nieuws.

1 Informatie

Stine Jensen is een bekend filosoof. Voor haar kinderboekendebuut *Lieve Stine, weet jij het?* ontving ze in 2015 een Zilveren Griffel. Marijke Klompmaker illustreerde tientallen boeken en tijdschriften. Zij illustreert onder andere de kinderboeken die haar tweelingzus, Nynke Klompmaker, schrijft.

Alles wat was is een toegankelijk boek, mede door de kleurrijke illustraties; ze maken de onderwerpen luchtiger. Dat het boek toegankelijk is, blijkt ook uit de verkoopcijfers. Het kwam begin 2020 uit en beleefte ondertussen al de 3e druk. ➤

2 Vooraf

Dit boek leent zich minder voor voorlezen van begin tot einde. Het is zeker een boek dat een vaste plek in de boekencollectie op school of in de klas verdient. Ieder kind krijgt immers in zijn leven te maken met afscheid in wat voor vorm dan ook. Wanneer en hoe je het boek inzet, is aan de leerkracht. Je kunt het boek inzetten wanneer een van de leerlingen met een ingrijpend afscheid te maken krijgt. Het bespreekbaar maken kan dan fijn zijn. Ook de ervaringen van medeleerlingen kunnen waardevol zijn voor een verwerkingsproces. Of je gebruikt het boek juist als je denkt dat het niet speelt, om de emotionele lading er af te halen. Hoe je het boek ook inzet, het kan hele mooie gesprekken en inzichten opleveren bij kinderen én volwassenen.

Het boek bestaat uit zeven hoofdstukken, met daarnaast een begin- en een eindhoofdstuk: *Begin: afscheid nemen* en *Einde: opnieuw beginnen*. De titels van de hoofdstukken zijn: *Rouwen, Doodgaan, Veranderingen, Afscheid van de dingen, Troost, Na de dood, en Begraven*.

Per hoofdstuk worden al veel tips en vragen gegeven waar je het met de leerlingen over kunt hebben. Deze lessuggesties zijn daar een aanvulling op. De lessuggesties worden per hoofdstuk gegeven. Let wel: je hoeft het boek niet op volgorde te lezen. Gebruik het boek zoals het jou als leerkracht past en zoals het aansluit bij jouw leerlingen.

3 Begin: Afscheid nemen

Voorlezen p. 11 'De verschillende culturen... moet zeggen.' Heb je een groep waarin kinderen uit verschillende culturen zitten, vraag dan of zij iets willen en kunnen vertellen over hoe het er in hun cultuur aan toegaat op een afscheid c.q. begrafenis.

- Hoe gaat het bij een Poolse, Surinaamse, Chinese, Ghanese begrafenis of crematie?
- Zijn er overeenkomsten en wat zijn de verschillen?

4 Rouwen

Rouwen betekent verdriet hebben nadat iemand is overleden. Rouwen uit zich op veel verschillende manieren. Stine Jensen beschrijft vijf fases van rouw in dit hoofdstuk. Deze kun je voorlezen: p 18-20. In Nederland zeg je wanneer iemand overleden is: 'gecondoleerd.' Zie p 22. Een raar en zwaar woord. Het heeft wel een heel mooie betekenis: *ik deel de pijn met jou*.

- Ken je het woord? Wat vind je ervan?
- Zou je het door een ander woord kunnen vervangen?

Lees de tip voor op p. 25 over het maken van een klein altaar met herinneringen aan een overleden persoon of huisdier.

- Voor wie wil jij een altaar maken?
- Wat komt er allemaal op te liggen?
- Helpt het maken van een altaar voor het rouwproces?

Het hoofdstuk begint, op p. 14, met een tekening van een stamboom waarop een familie te zien is met grootouders, ouders, kinderen en huisdieren. Het hartje geeft aan wie er met elkaar getrouwd zijn of een relatie hebben. Het kruisje geeft aan wie er overleden zijn. Een opdracht kan zijn dat de leerlingen een stamboom maken van hun familie zoals aangegeven in het boek. De leerlingen die dat willen, vertellen aan elkaar hoe hun stamboom in elkaar steekt. Wanneer ouders/grootouders gescheiden zijn kun je hiervoor een teken verzinnen. Hang de stambomen in de klas zodat alle leerlingen kunnen kijken. ➤

5 Doodgaan

Lees de *Wist je dat* op p. 40 voor.

- Weten de leerlingen wat er op Allerheiligen op 1 november wordt gevierd?
Dit is een katholieke feestdag waarop heiligen en martelaren worden herdacht.
- En op Allerzielen?
Dit is een katholieke feestdag waarop overledenen worden herdacht.
- Wat vinden de leerlingen van het idee om een dag in het leven te roepen waarop kinderen stilstaan bij overleden familieleden en waarop ze foto's meebrengen naar school en over ze vertellen?

—————
In de tekst wordt verwezen naar de Disneyfilm *Coco*. Kijk met de klas naar de film *Coco*. Na het kijken:

- Vond je *Coco* een vrolijke of een verdrietige film? (Meningen mogen verschillen)
- Waardoor kwam dat?

—————
In de lesbrief op de website van Kluitman staan een paar verwerkingsvragen n.a.v. deze film.

Lees op p. 42 de *Wist je dat* voor over een cursus proefsterven in Zuid-Korea.

- Wat vind je van zo'n cursus?

6 Veranderingen

- Wat is de laatste verandering die je hebt meegemaakt?

Dat kan van alles zijn. De tip op p. 50 is een mooie opdracht voor in de klas. Leerlingen brengen foto's (op kopietjes daarvan) van

zichzelf mee op verschillende leeftijden. Hiervan maken ze een collage. De leerlingen die dat willen, vertellen over hun collage. Hang de collages in de klas zodat iedereen ze kan bekijken.

7 Afscheid van de dingen

Lees de vraag op p. 66 voor. Vertel eens, wat maakt dat deze lievelingsspullen zo waardevol voor hen zijn? Lees de *Wist je dat* op p. 73 voor over de opruimmethode van Marie Kondo.

Opdracht à la Marie Kondo: alle leerlingen verzamelen thuis vijf dingen van henzelf.

Word je er gelukkig van? Dan mag het blijven. Word je er niet gelukkig van? Dan mag het weg. Wat blijft en wat mag weg? De leerlingen kunnen de spullen ook mee naar school brengen. Verzin een goede bestemming voor de spullen die weg mogen.

8 Troost

- Hoe zie je aan iemand dat hij/zij verdrietig is?
- Lees p. 83 voor. 'Vermannen' betekent dat mannen niet mogen huilen. Wat vind je? ►

9 Na de dood

Lees p. 96 voor. Best lastig om over na te denken.

- Wat gebeurt er met je als je dood bent? Wat denk je?

10 Begraven

- Wat zouden de leerlingen willen na hun dood: begraven of cremeren? Vaak is de keuze afhankelijk van wat er gangbaar is binnen een familie, religie of cultuur.
- Is dit onderwerp bespreekbaar? Hoe wil je herinnerd worden?

11 Na het lezen: de Kletsput

In ieder hoofdstuk stelt Stine Jensen rechtstreeks vragen waar leerlingen over na kunnen denken. Selecteer een aantal van deze vragen uit het boek, zet deze op kaartjes en doe de kaartjes in een grote glazen pot, de Kletsput. Leerlingen pakken een vraag uit de pot, lezen de vraag en proberen de vraag te beantwoorden. De vragen kunnen individueel, in tweetallen, in

kleine groepen of klassikaal besproken worden. De meeste vragen kun je zo overnemen op de kaartjes, sommige vragen zijn gesloten gesteld en kun je iets aanpassen. Laat zoveel mogelijk het woordje 'waarom' weg. Bijvoorbeeld de vraag: *Ben jij bang voor de dood? Waarom wel of waarom niet?* kun je aanpassen naar *Ben jij bang voor de dood? Vertel eens?*

12 Meer informatie

Op de website van Kluitman is een lesbrief te downloaden met lestips over *Alles wat was*: www.kluitman.nl.

Colofon

© Stichting Lezen (2020)
Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage vanuit het leesbevorderingsprogramma de Bibliotheek op school po (Stichting Lezen/Koninklijke Bibliotheek).

Auteur

Gretha Straatsma

Vormgeving

Judith Schoffelen &
Erik olde Hanhof

www.lezen.nl

